

Северин А.В.
Бояринова К. О.

канд. екон. наук, доцент

Національний технічний університет України «КПІ»

ОСОБЛИВОСТИ ТА НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

FEATURES AND AREAS OF OVERCOMING PROBLEMS GENERATE INNOVATIVE POTENTIAL OF ENTERPRISE ENGINEERING INDUSTRY

У статті досліджено особливості формування інноваційного потенціалу підприємств машинобудівної галузі. Досліджено основні фактори, що впливають на формування інноваційного потенціалу. Виявлено, що однією з головних складових розвитку підприємства є інноваційний потенціал. Проаналізовано та визначено основні чинники, що гальмують процес формування інноваційного потенціалу та запропоновано шляхи вирішення проблем. Досліджений взаємозв'язок між ефективним функціонуванням підприємства та розвитком інноваційного потенціалу. Виявлено, що головною складовою інноваційного потенціалу є суб'єкт господарювання інноваційної діяльності. Проаналізовано стан інноваційної діяльності підприємств машинобудівної промисловості. З'ясовано, що до формування інноваційного потенціалу залучаються різні типи суб'єктів, які визначаються за рівнем зацікавленості. Виявлено, що одним із головних напрямів розвитку машинобудівної промисловості є інноваційний.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, формування інноваційного потенціалу, інноваційний розвиток, інноваційна стратегія розвитку.

В статье исследованы особенности формирования инновационного потенциала предприятий машиностроительной отрасли. Исследованы основные факторы, влияющие на формирование инновационного потенциала. Выявлено, что одной из главных составляющих развития предприятия является инновационный потенциал. Проанализированы и определены основные факторы, тормозящие процесс формирования инновационного потенциала и предложены пути решения проблем. Исследовано взаимосвязь между эффективным функционированием предприятия и развитием инновационного потенциала. Выявлено, что главной составляющей инновационного потенциала является предприятие инновационной деятельности. Проанализировано состояние инновационной деятельности предприятий машиностроительной промышленности. Выяснено, что к формированию инновационного потенциала привлекаются различные типы субъектов, определяются по уровню заинтересованности. Выявлено, что одним из главных направлений развития машиностроительной промышленности является инновационный.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационный потенциал, формирование инновационного потенциала, инновационное развитие, инновационная стратегия развития.

This paper investigates the features of the formation of the innovative potential of enterprises of engineering industry, investigated the basic factors influencing the innovation capabilities. We found that one of the main components of the enterprise is innovative potential. Analysed and defined the main factors hindering the formation of innovation potential and proposed the ways of solutions to problems. Investigated the relationship between the effective operation of the enterprise and the development of innovative potential. The main component of the innovative potential is entities of innovation activity. Analyzed the state of the innovation activities of enterprises of engineering industry. It was found that the formation of innovative potential involved different types of entities, which are defined by the level of interest. We found that one of the main directions of development of engineering industry is innovative.

Keywords: innovation, innovation potential, the formation of innovation capabilities, innovative development, innovation strategy development.

Вступ. Сучасний розвиток економіки в Україні, на сьогодні, неможливий без прискорення науково-технічного прогресу. Економічна криза, що склалася в країні породила різке зниження обсягів виробництва, зокрема машинобудівної галузі. Це пояснюється зменшенням фінансових та виробничих ресурсів для реалізації інноваційної продукції та оновлення основних засобів. В Україні спостерігається ситуація, коли переважна більшість машинобудівних підприємств випускає застарілу продукцію, яка не в змозі конкурувати.

На сьогодні за поширення процесів глобалізації характерне посилення конкурентної боротьби, коли виживають тільки ті підприємства, які для умов формування успішної конкурентної стратегії використовують інноваційну модель розвитку. Підприємства, які використовують інноваційний підхід мають велику ймовірність підвищити свою конкурентоспроможність. Отже, підприємства, що займаються інноваційною діяльністю, які надають можливість вирішувати питання впровадження інноваційних рішень набувають вагомого значення. Оцінювання такої здатності до здійснення обраного інноваційного рішення є широким та в результаті визначає сутність інноваційного потенціалу. Однак без інноваційного потенціалу неможливо досягти сталого розвитку підприємств. Формування і розвиток інноваційного потенціалу висвітлені у дослідженнях М.В. Данько [3], С.М. Ілляшенко [5], Н.І.Чухрай [9] та ін.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження питання формування інноваційного потенціалу підприємства, проведення аналізу та узагальнення інноваційного потенціалу підприємства, а також подальший розвиток управління інноваційним потенціалом суб'єктів господарювання.

Методологія. У статті було застосовано описовий метод, спостереження, аналіз та порівняння. Було використано матеріали Державної служби статистики України, матеріали періодичних видань, законодавчі акти України, науково-практичні конференції і мережа Internet.

Результати дослідження. На сьогодні доведено, що сучасний стан економіки потребує впровадження нових продуктів та технологій, за

допомогою яких можуть створитися нові виробничі можливості. Одним з головних чинників розвитку економіки став науково-технічний прогрес, який все частіше пов'язується з поняттям інноваційний розвиток.

Відповідно до даних Державної служби статистики найбільша кількість підприємств, яка займається інноваційною діяльністю спостерігалась в 2011 році – 443, яка становила 24,5% від загальної кількості підприємств машинобудівної галузі. Виробництво машин та устаткування становить вагомую частку машинобудівних інноваційних підприємств, а найменшу – виробництво транспортних засобів та устаткування [1]. Відсоткові значення показників наведено на рис. 1

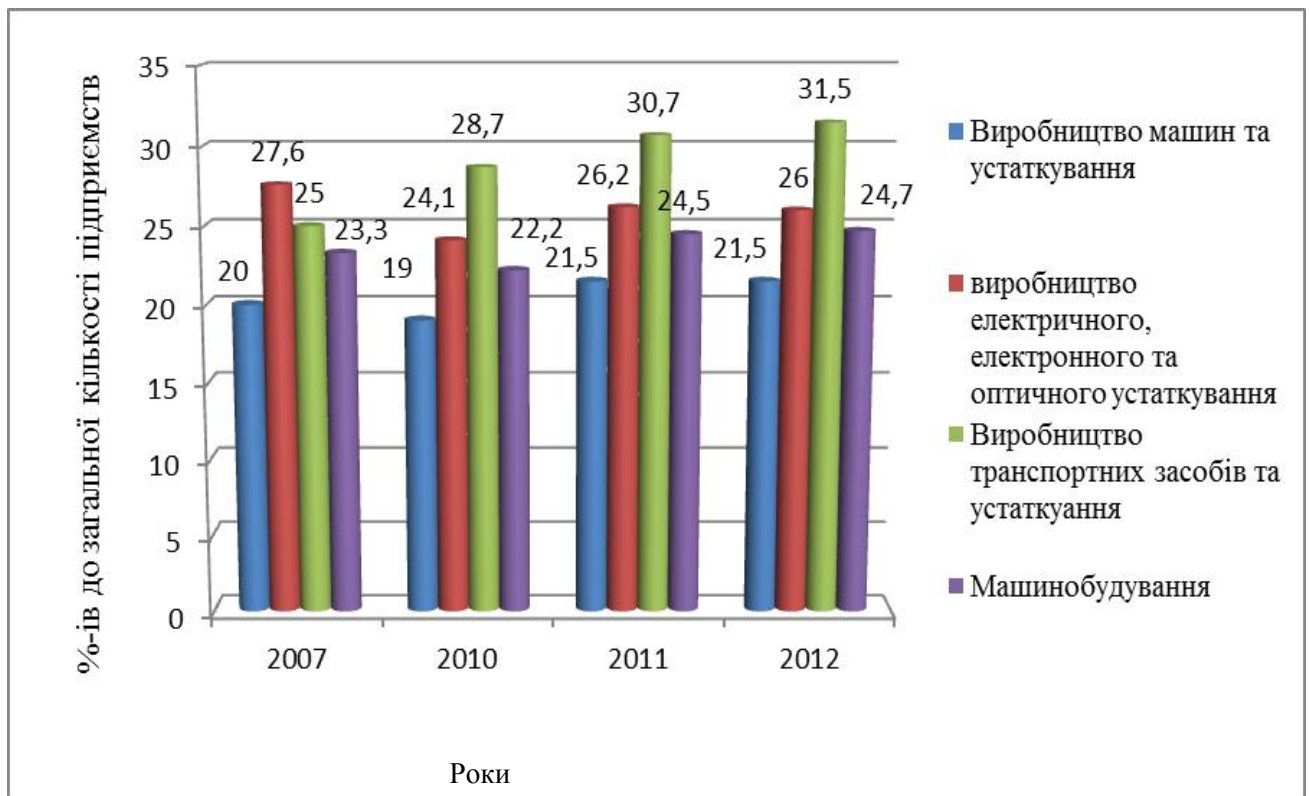

Рис. 1. Кількість інноваційно-активних підприємств у машинобудівній галузі

Складено на основі [1]

Для підприємств інноваційний потенціал є складним елементом і потребує формування політики, яка взаємодіє з зовнішнім середовищем, що дозволить ефективно функціонувати в постійно змінних умовах. Для забезпечення постійного економічного зростання необхідний стабільний розвиток інноваційного потенціалу при швидкій зміні зовнішнього ринкового середовища. Поняття «потенціал» у вітчизняній літературі тлумачать як існуючі сили, можливості, запаси, засоби, які можуть бути використані як значний рівень потужності [8, с. 38].

У процесі інноваційної діяльності підприємство використовує трудові ресурси, матеріальні та нематеріальні, між якими існує взаємозв'язок, також відбувається реалізація стадій інноваційного циклу: генерування і відбір ідей; аналіз; розробка, створення і випробування зразка інноваційної продукції; запуск виробництва і впровадження нового продукту. Тому, інноваційним потенціалом вважають як сукупність ресурсів усіх напрямів, так і потенційну спроможність та можливості підприємства до інноваційного розвитку.

Підприємство, яке займається інноваційною діяльністю, складається з [7, с. 56]:

- внутрішньої структури – сукупності взаємозалежних складових, які забезпечують процес впливу суб'єкта управління на об'єкт і досягнення цілей інноваційної діяльності;

- зовнішнього середовища, що має вхід – складові, які поступають у систему (сировина, матеріали, устаткування, документи, інформація та ін.), вихід – інноваційна продукція, яка випускається підприємством як системою, зв'язки із зовнішнім середовищем та зворотний зв'язок.

Аналізуючи зовнішнє середовище, вивчають кон'юнктуру ринку, детально досліджують мікросередовище, яке включає в себе конкурентів, постачальників, посередників, споживачів та макросередовище – економічні, правові, соціальні, технологічні, політичні фактори. Від внутрішнього середовища безпосередньо залежить розвиток та ефективне функціонування підприємства.

Головною складовою інноваційного потенціалу є суб'єкт інноваційної діяльності, які згідно Закону України «Про інноваційну діяльність» можуть бути фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів [2, с. 9].

У машинобудівній промисловості виникла проблема, яка характеризується не пропорційністю інноваційних можливостей та впровадження інноваційної продукції, що гальмує розвиток самої галузі. Також виникають труднощі, які пов'язані з недостатністю фінансування, кваліфікованих кадрів, відсутністю інформації про нові технології, не розвиненістю інноваційної інфраструктури, високою вартістю нововведень, що зумовлює повільний розвиток інноваційного потенціалу.

Формування інноваційного потенціалу перш за все спирається на виявлення резервів, ресурсів, можливостей та на інноваційну стратегію розвитку, яку необхідно обрати, в залежності від зовнішнього середовища, розвитку галузі та цілей підприємства. Потрібно проаналізувати сильні та

слабкі сторони підприємства, науково-інноваційну сферу діяльності та оцінити можливість використання ресурсів.

В залежності від можливостей підприємства можна виділити такі інноваційні стратегії: наступальну, захисну, традиційну, «за нагодою», імітаційну, що дозволить виявити напрям поведінки підприємства у майбутньому. Також підприємству потрібно провести SWOT-аналіз, який дозволить виявити рівень інноваційного потенціалу, можливість підприємства впроваджувати інновації, вибрати, реалізувати інноваційну стратегію розвитку, виявити можливості, які можна використати та загрози для існування.

На етапі формування інноваційного потенціалу потрібно визначити інноваційну ціль підприємства, що дозволить визначити напрямки розвитку інноваційної діяльності та позиції на ринку.

До формування інноваційного потенціалу залучаються також різні суб'єкти, типи яких науковцями визначаються залежно від рівня зацікавленості (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація за рівнем зацікавленості суб'єктів процесу формування інноваційного потенціалу

Типи суб'єктів процесу формування інноваційного потенціалу	Характеристика
Опосередковано зацікавлені	аудиторські служби та консультанти; навчальні заклади; рекламні агентства; преса й інформаційні агентства та ін.
Активно зацікавлені	власники; кредитори; підприємства; інвестори; держава; наукові установи та ін..
Пасивно зацікавлені	постачальники споживачі
Не зацікавлені	конкуренти

Складено на основі [6]

На формування інноваційного потенціалу впливають тільки ті складові підприємства, які готові до змін. Він супроводжується ефективним використанням ресурсів та можливостей підприємства. На підприємствах машинобудівної галузі спостерігається велика кількість застарілих технологій та недостатня кількість коштів, що визначає низьку конкурентоспроможність. Підприємства машинобудівної промисловості під час формування інноваційного потенціалу характеризуються особливістю кінцевих результатів, інноваційної діяльності, ринків збуту.

Для формування інноваційного потенціалу слід враховувати його категорії, які подані на рис. 2.

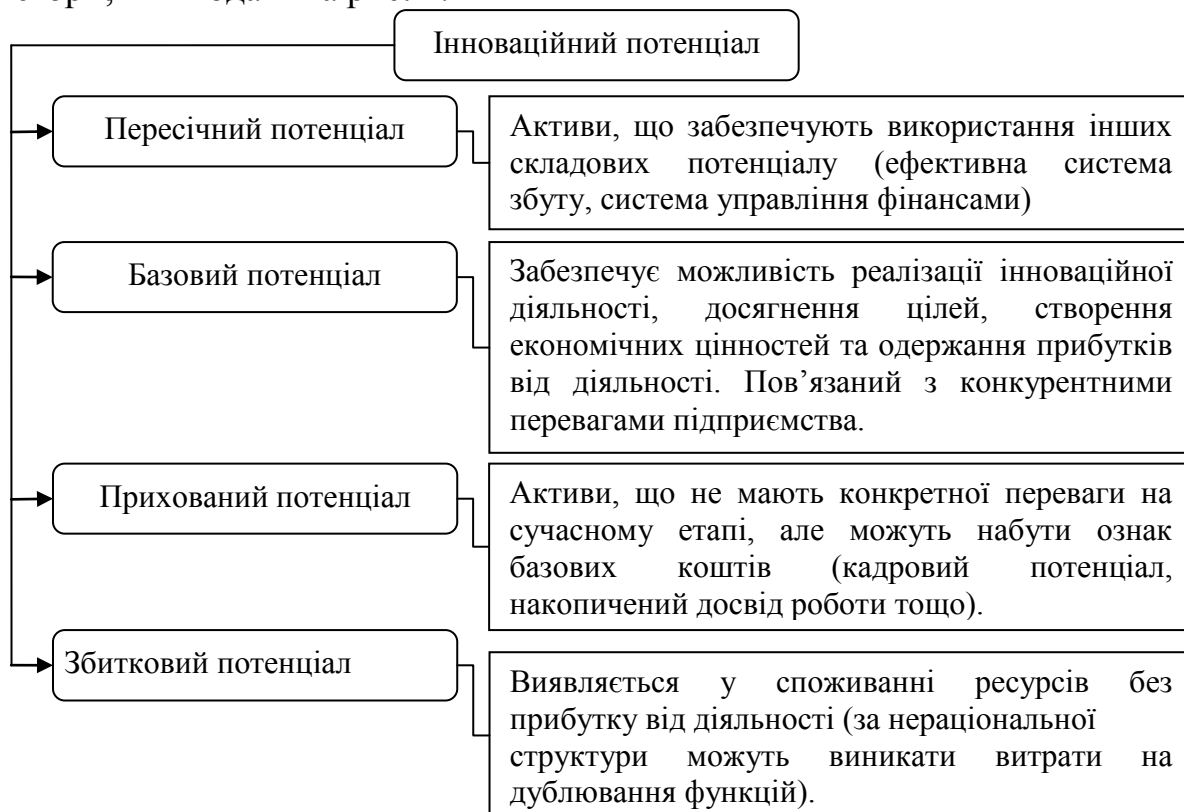

Рис. 2. Характеристика категорій інноваційного потенціалу
Складено на основі [5].

Інноваційний потенціал підприємства залежить від багатьох факторів, що визначають його формування, розвиток і рівень використання. На процес формування інноваційного потенціалу впливають такі фактори як [5, с. 120]:

- стан інноваційного клімату регіону діяльності підприємства;
- особливості інноваційної діяльності підприємства;
- розвиненість і гнучкість організаційної структури управління інноваційною діяльністю, системи мотивації;
- оптимізація комплексу маркетингу;
- кваліфікаційний склад персоналу;
- доступ до зовнішніх інновацій.

Рівень використання інноваційного потенціалу, у свою чергу, залежить від якості прийнятих інноваційних й інвестиційних рішень на кожному етапі інноваційного процесу, а також від ступеня інформаційної забезпеченості цього процесу [5, с.116].

Формування інноваційного потенціалу зображено на рис. 3.

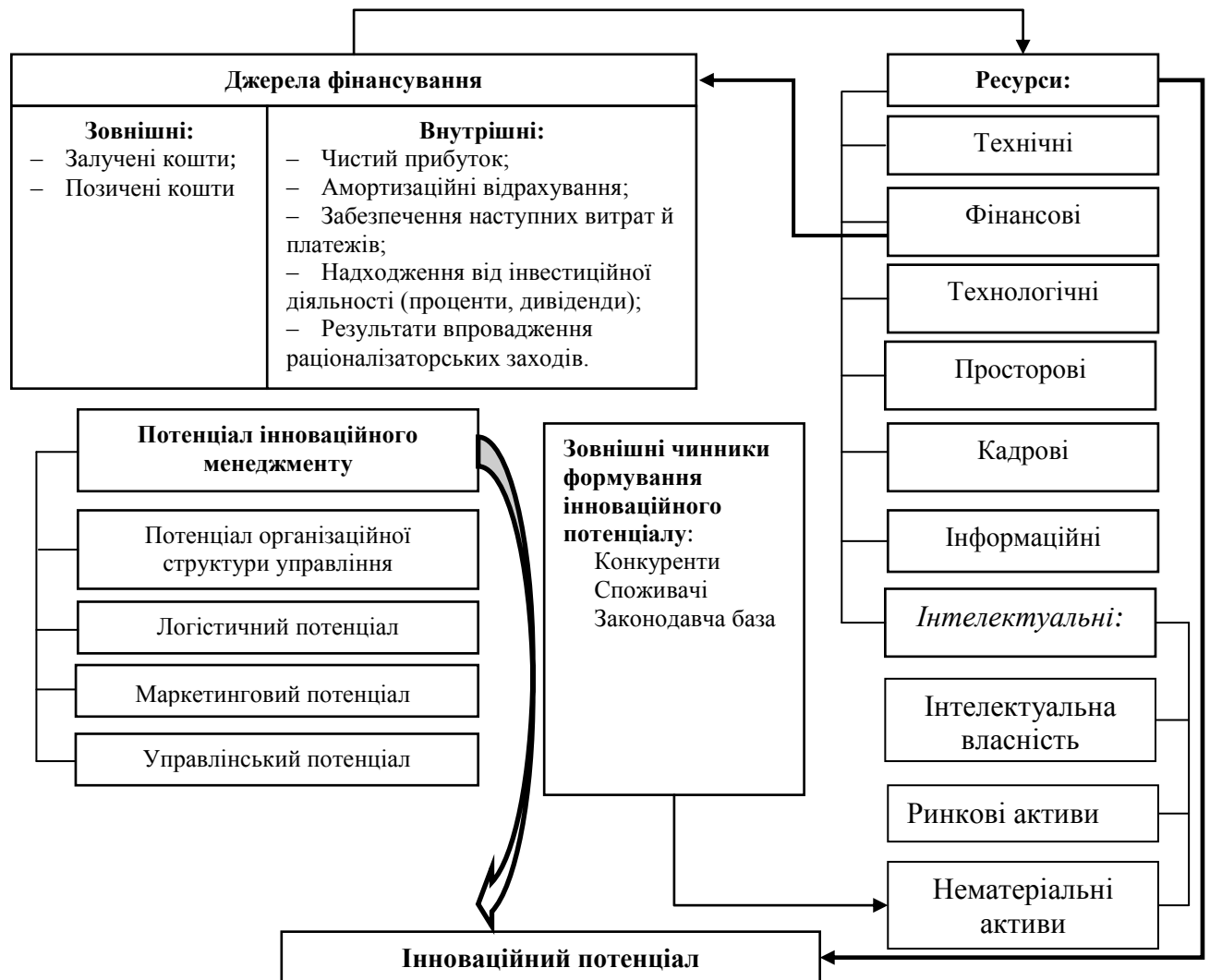

Рис. 3. Схема формування інноваційного потенціалу в машинобудівній галузі

Складено на основі [4]

Основною відмінністю підприємств машинобудівної промисловості є значна потреба використання кластерних структур управління, що є особливістю формування інноваційного потенціалу. Він створить основу для розвитку науково-технічного прогресу, що зумовить створення нової продукції та технологічних процесів. Це дозволить вдосконалити механізм організаційно-економічного розвитку управління інноваційним потенціалом підприємства.

Значної уваги підприємства машинобудівної галузі приділяють кадровим ресурсам, тобто вимагають високої кваліфікації працівників. У підготовці яких для машинобудівної галузі зростає роль і якість освіти. Потрібно забезпечити взаємодію ринку освітніх послуг і праці, які в майбутньому будуть готувати високоспеціалізованих наукових та технічних фахівців, що відповідатимуть

вимогам роботодавця, сприяти стажуванню студентів на підприємствах машинобудівної галузі.

Під час формування інноваційного потенціалу підприємств машинобудівної промисловості необхідно розширювати напрями міждержавного співробітництва, що дозволить більш повно використовувати технічні, технологічні, фінансові ресурси, можливість доступу до зовнішніх інновацій. Фінансові ресурси підприємств є досить незначними, а залучення коштів відбувається переважно за допомогою власних коштів, тому виникає потреба у збільшенні інвестиційних вкладень та кредитних ресурсів, що призведе до розгортання НДДКР та виробництва інноваційних видів продукції, а також модернізації основних засобів машинобудівної галузі.

Вирішення проблем формування інноваційного потенціалу в машинобудівній промисловості полягають у створенні сприятливого інвестиційного клімату, спрощенні системи оподаткування, надання пільг підприємствам, які займаються інноваційною діяльністю, а також потрібно приділити значну увагу науковій діяльності.

Підвищення конкурентоспроможності підприємств зумовлює активний розвиток інноваційної діяльності, що супроводжується потребою створення потужних науково-виробничих об'єднань, які будуть розробляти високоякісну машинобудівну техніку та дозволять ефективно використовувати ресурси підприємства.

Висновки. Отже, головною ознакою розвитку машинобудівної галузі є інноваційна діяльність на підприємствах, яка залежить від інноваційного потенціалу підприємства. Розроблена схема формування інноваційного потенціалу. Запропонована схема формування інноваційного потенціалу та були запропоновані рекомендації щодо вирішення проблем.

Формування інноваційного потенціалу має важливе значення для ефективного розвитку підприємств, а отже для машинобудівної промисловості в цілому. Ефективне використання ресурсів та можливостей підприємства супроводжує розвиток інноваційного потенціалу.

На підприємствах машинобудівної промисловості спостерігається велика кількість проблем, які потребують негайного вирішення проблем. Своєчасне виявлення та подолання проблем, які зазначались у статті дозволить підвищити конкурентоспроможність підприємства, а також ефективного розвитку інноваційної діяльності.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку полягають у подальшому дослідженні подоланні та виявленні проблем при формуванні інноваційного потенціалу.

Література:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: ЛАЗ. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс]: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
3. Данько М. Інноваційний потенціал у промисловості України [Текст] / Данько М. // Економіст. –1999. – № 10. – С. 26-32.
4. Захарченко В.І. Інноваційний менеджмент / В.І. Захарченко [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://pidruchniki.ws/19630511/ekonomika/innovatsiyniy_potentsial_pidpriyemstv_osnova_rezultat_innovatsiynogo_rozvitku_pidpriyemstva
5. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми концепції, методи: навч. посіб. / Ілляшенко С.М. – Суми: Університетська книга, 2003. – 129 с.
6. Радзівіло І.В. Механізм формування інноваційного потенціалу промислового підприємства: структуризація та ідентифікація елементів / І.В. Радзівіло [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1295>
7. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: учебник для вузов / Фатхутдинов Р.А. – М.: Интел-Синтез, 2000. – 448 с.
8. Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2004– 261 с.
9. Чухрай Н. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове і логістичне забезпечення: монографія. / Чухрай Н. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2002. – 316 с.